

Nederlandsche Verzen en Nederlandsch Proza.

I.

Barthold Meryan, door *Cornelie Huygens*,
(P. N. van Kampen & Zoon).

Mejuffrouw Huygens heeft haar jongsten, zeer omvangrijken arbeid niet zelf gekenschtst. Men zou dien kunnen noemen: een sociale roman.

Het is nooit een bewijs van literaire zuiverheid als er zoo'n voorvoegsel voor moet: sociaal, historisch, psychologisch zelfs. Het verbiedt het aanleggen van een zuiver letterkundigen maatstaf. Het geeft tweeslachtigheid te kennen. Het dwingt rekening te houden met den voorkeur, de geestdrift, de overtuiging of het karakter van den auteur, als verzachtende of als verzwarende omstandigheid. In zeer sterke mate is dit noodig voor een rechtvaardige beoordeeling van den roman van mej. Huygens.

Barthold Meryan is een zeer bijzonder kind; stil, in zich zelf gekeerd, diep nadenkend over wat hij hoort en ziet in zijn kinderleven; leelijk, niet „lief”, maar geniaal. Zijn vader, een autocratische aanhanger der beginselen van 1848, voedt dezen zoon, geheel anders dan zijn twee andere kinderen, vrij op. Hij laat hem gaan, geeft slechts wat leiding; er zal iets groots uit den jongen groeien. Barthold gaat naar Delft studeeren; geniet er een jaar lang een tamelijk los studentenleven. Dan komt hij in aanraking met andere personen dan hij ooit tevoren ontmoette, dan oefenen de werken van Kautsky, Rodbertus, Marx, John Ruskin en William Morris hun machtigen invloed op zijn geest. De jongen met zijn idealistische natuur wordt socialist. De leiders der beweging en het sympathieke gezin van een „vuurrooden” Delftschen professor brengen onbewust zijn door het lijden der menschheid sterk gepijnigd gevoel al meer en meer in dezelfde richting als zijn denken. Het komt tot een verklaring tusschen hem en zijn vader

en voor het eerst botsen de twee harde willen. Nog wordt den vader eenige kans op overwinning gegund, doordat Barthold zijn zinnen gezet heeft op een mooi adellijk meisje zonder geld, dat hem heeft ingepakt om zich een positie te verwerven, maar zonder hem lief te hebben, eigenlijk met een afkeer van hem. Zij trouwen en de zelfzucht en harteloosheid van Carla wordt aan Barthold geopenbaard. Hij wil niet meer met haar leven en stort zich dieper in de socialistische beweging, brekend met zijn familie en de maatschappelijke conventies. Een zware ziekte brengt zijn ouders weer zoowat tot hem; maar zij openbaart hem tevens de liefde van Anna Denners, de dochter van den Delftschen hoogleeraar, die met hem samen gezwoegd heeft in het sociale werk. Carla wil niet scheiden en eindelijk besluiten Barthold en Anna, daarin niet gehinderd door hun beider verwanten, tot een huwelijk zonder sacrament.

Het nobele, dweepachtige en tegelijk stugge karakter van Barthold, is met bewonderenswaardige kracht uitgebeeld. Als kind, als jongen, als man, altijd staat in het boek zijn breede figuur een eind voor de anderen uit in het helderste licht. Al dadelijk in het begin als het kind, dat ongewone maar logische conclusies trekt uit hetgeen men hem van den Bijbel laat hooren. Dan, als jongen, wanneer hij het meisje, waarop hij verliefd is, door een ander ziet kussen en voortrent door het bosch en zich plotseling vastklemt aan een misvormden boomstam, „slaande zijn nagels in de weeke schors als een tijger zijn klauwen, schuddend aan den boom met een bijna herculische kracht om hem te ontwortelen” — en dan boven in een hoogen ahorn klimmend om uit te rusten van zijn woede en reeds daar aan het nadenken rakend, waarom toch de mus-

schen van hem moeten schrikken, als hij zich maar even beweegt. En daarna als student, wanneer na den dispuutavond bij prof. Denners plotseling „de voorhang van den tempel der Oneindigheid” voor hem wordt vaneengescheurd en het hem is „alsof hij van de opperste toppen van het begripen op het leven neerblikte, hij zelf er buiten staande — alsof hij plotseling ziet en gevoelt het hooge Mysterie van dat Leven, het Doel, het Alles.”

Na dien sterken schok in de evolutie van zijn leven, wacht hem de harde strijd tegen zijn vader, dien hij gewoon was lief te hebben en te vereeren. Maar de wreedste ontgoocheling is dat hij háár Carla, de begeerde vrouw, begeerd ook om haar te maken tot zijn gelijke, tot een vrouwelijke editie van hemzelf — gelijk een cynische vriend het uitdrukt — leert zien, zooals zij werkelijk is, „ontdaan van het schitterend goudweefsel zijner illusiën.” En heel mooi zien wij hem dan ten slotte weer in zijn aarzeling om met Anna Denners te gaan leven. In dat slot is alleen jammer dat de schrijfster te veel aan haar verzoeningslust heeft toegegeven. De oude Meryan, de man van de verstandsconventies, komt zijn zegen schenken aan deze vrije liefde, die toch in zijn oog een misdaad moet blijven tegen de maatschappelijke orde. Maar wat erger is, Barthold gaat, om zijn vader te sparen, voorgoed het land uit. Wordt hij hier, op bijna de laatste der 465 bladzijden, zwak? Want wel redeneert Anna met cosmopolitisch opportunisme, „dat voor den socialen hervormer alle grenzen wegvallen en hij zijn vaderland vindt overal waar de strijd tusschen kapitaal en arbeid woedt,” maar Barthold weet heel goed „dat zijn eigen land hem het meest noodig had, dat dáár vooral in alle lagen der maatschappij het heilig vuur ter bevrijding moest worden aangewakkerd.”

Naast Barthold wordt de vader Meryan vooraan gezet. Hij is het type van den man met de kapitalistische wereldbe-

schouwing en het heeft mej. Huygens moeite moeten kosten deze haar zoo antipathieke figuur met zooveel . . . schijn van onpartijdigheid te teekenen. Maar zij teekent uitmuntend, met forsche, krachtige lijnen, het onnoodige verwaarloozend, zoodat het beeld scherp staat in het gezichtsvlak. Wat zegt men van deze schets van Barthold's moeder,

. . . altijd opgeruimd en welgemoed, prettig vindend het leven en de wereld en alles, zelden ernstig ontstemd rakend, behalve wanneer men in haar bijzijn „kwaadsprak” — zooals zij het noemde — van dat leven of twijfelde aan de liefde van een Helmelschen Vader, die alles ten goede voor zijn kinderen beschikte . . . Er waren wel eens vervelende tijden, waarin zij een poosje verdriet had, maar Hij loste toch weldra alles weer op. Hoe kon iemand dus twijfelen aan Zijne goedheid.

Zij zag haar zoons tot mannen opgroeien zonder zich ooit af te vragen, hoe de onzichtbare elementen hunner natuur zich ontwikkelden, wat er groeide diep in hun ziel, wat er verborgen was achter het vergenoegd gelaatsmasker van haar oudste, achter het peizend voorhoofd van zijn broeder, wat er omging in haar stille Baby, die van een blozende wildzang plotseling een bleek, stijf ingetogen jong meisje was geworden. Het kwam zelfs niet bij haar op, dat er iets anders in hen omging dan in haar eigen weinig gecompliceerde zieltje . . .

Zoo zijn er veel van die frappante portretten in het werk van mej. Huygens. Daarbij tooneelen van groote dramatische kracht en tevens telkens kleine, fijne trekken, opmerkingen, aanduidingen, die van een diepe levenskennis getuigen en ook van het talent om in het leven te onderscheiden, wat het belangrijke is en wat het onbelangrijke, wat het beslissende is en wat enkel maar zoo schijnt. En met zooveel onstuimigen overtuigingsdrang wordt dit alles uitgestort in een bruisenden stroom, dat het, reine echtheid van gevoel uitparelend, den glans van het Woord mist. Er is hier sterk moderne woordkeus naast echt conventieele breedspakigheid. Er zijn honderden woorden te veel in dit boek. Ja, de woorden zelf zijn maar ongezuiverd neergeschreven; er staat „wezenheid” voor wezen en „ik-

zelfheid" voor ik en naast dit ongege-
nerde radicalisme zitten wij toch weer
midden in de taal-conventie met de
„fijngevormde handjes die een beeldhou-
wer tot model hadden kunnen dienen,"
met het „altaar dat slechts verrijzen kon
op de puinhoopen van alles wat hem tot
dusverre het heiligst en dierbaarst was
geweest."

En soms geeft mej. Huygens zich zelfs
niet de moeite van het vertalen, als een
Fransch woord haar eerder in de gedachten
schiet dan een Hollandsch — wat nog al
eens voorkomt — en zij spreekt van
éclaircie en *dechiffreeren* en *perplexiteiten*
en zelfs van *hanteeren*, wat wel een heel
goed en degelijk Hollandsch woord is,
alleen maar niet in den zin van spoken
of verontrusten; waarin mej. Huygens het
bezigt (pag. 98). Een dergelijke slordig-
heid komt b.v. ook scherp uit op pag.
150, waar gesproken wordt van een „nood-
zakelijk doch *zoo beperkt* mogelijk staatsver-
band," terwijl juist het omgekeerde bedoeld
is, nl. „een noodzakelijk doch *zoo weinig*
mogelijk beperkend staatsverband."

Elders zijn de gedachten weer uitge-
drukt op een verrassend mooie en oor-
spronkelijke wijze. Ik wil niet meer citeeren,
maar verwijs nog even naar het portret
van Barthold's moeder en ik voeg er aan
toe deze treffende uitdrukking van Bart-
hold's gemoedstoestand vóór de openba-
ring: „toch kwamen zij altijd nog opdagen,
de oude hersenspooksels met hun achter-
hoede van vraagteekens..."

Het zou onbillijk zijn aan deze vormen
lang te blijven hangen. Want dit geheele
boek is de schrijfster „naar de keel geweld,"
niet door scheppingskracht gedreven,
maar omdat haar iets op het harte lag, dat
zij zeggen moest. Het is geen literair werk.
Uit een artistiek oogpunt beschouwd zijn
al die lange redevoeringen, theorieën,
disputen, debatten en filosofieën (die
mij toch allerminst verveeld hebben)
ondragelijk. Onverschoonbaar ook, wan-
neer men zich op dat standpunt stelt, is

de blijkbare bedoeling van in de personen
portretten te geven van in dezen tijd
levende mannen, duidelijk herkenbaar
ondanks een lichte vermomming. Maar
Barthold Meryan is een *sociale* roman.
Juister nog, het is een *socialistische* roman.

En nu geeft deze kenschetsing alleen
reeds zoo rijke stof om op mijn beurt
met mej. Huygens een sociaal-oeconomisch
debat op te zetten, dat ik daar in dit mij
ongewone werk van boekbeoordeeling
maar liever in het geheel niet aan begin.
Wij zouden elkander stellig niet verstaan.
Ik heb onlangs van Mej. Huygens een
stuk in *De Sociaal-Democraat* gelezen,
waarin, op zeer zachte wijs weliswaar, een
zoo hoog ontwikkelde vrouw als mevr.
Roland Holst op de vingers getikt werd,
omdat zij de tentoonstelling van Vrouwen-
arbeid een mooidoenerij vond die toch
niet baten zou aan de sociale beweging.
Dat is het vuur van de jeugd — zeide
mej. Huygens — die revolutionair is na de
eerste openbaring; maar wij die de studie
achter den rug en de wetenschap verkre-
gen hebben, denken daar anders over.

En ik dan, arme, die zoomin het revo-
lutionaire vuur in mij voel gloeien als het
door wetenschap gefixeerde zielsvisioen
voor de oogen heb!

Slechts twee opmerkingen: een van
waardeering en een van verwijt.

Van waardeering deze. Mej. Huygens
heeft den tegen haar lijnrecht over staan-
den personen en karakters recht doen
wedervaren. Zij heeft ze niet uitsluitend
met den leelijken kant naar den toeschou-
wer gekeerd. Zij laat haar personen —
Meryan, de vader, en die zeer geslaagde,
zeer karakteristieke figuur van Robert
Kant — hun meeningen en begrippen
verkondigen in een vorm en op een wijze,
die er geenszins op berekend is hen in
een hatelijk of valsch daglicht te stellen.
Zelfs voor een minne figuur als Carla
de Martignel is zij niet te hard.

En het verwijt is dit. Zoodra de wereld-
beschouwingen van die en andere per-

sonen in botsing komen met de begrippen en personen van haar voorkeur — de socialisten in het boek — dan verlaat die rechtvaardigheidszin de schrijfster. Daarin komt, meer nog zelfs dan in den gloed der overtuiging, die voorkeur duidelijk aan den dag. Dan geeft zij de „conventioneele” begrippen ter verdediging in handen aan een onbeduidendheid als Nefler, die heel poover staat tegenover den strakken held Martalis; aan een vrouw als Carla, die zich voor geld verkocht, en een engelreine als Anna Deffers durft verwijten dat haar vrije liefde ontucht is; aan een doctrinair als den ouden Meryan, zedelijk ver de mindere van zijn geestdriftigen zoon. En dan lijden die eersten steeds de nederlaag en het wordt den lezer als het ware opgedrongen dat er heusch niets méér te zeggen valt dan hun arme argumenten tegen stellingen als deze: dat drie vierden van het menschdom werkt om een vierde in overdadige weelde te laten baden; dat het kapitaal zich steeds meer ophoopt in de handen van enkelen; dat arbeidskracht (van de „loonslaven” wel te verstaan) de eenige bron van alle ruilwaarde is: dat socialistische volksmenners niet ophitsen, maar slechts „opmerkzaam maken, doen begrijpen, dat het niet personen, niet opzettelijk wreede individuen zijn, maar toestanden die hen veroordeelen tot honger en ellende” enz. enz.

Dit kan misschien niet anders. Maar het is daarom dat men mag spreken van „een socialistischen roman”. Het boek heeft niet alleen een machtigen tendenz; het is een pleidooi.

* * *

Nini. Een boek van liefde, door G. H. Priem, (1897 Maatschappij Elsevier.)

Een boek van liefde? Het is mogelijk; liefde is immers niet te beschrijven.

Ik kan in dit boek niet veel anders dan enkel zinnelijkheid ontdekken. 't Is waar,

de vrouw, Nini, begeert nog wel wat meer: deelneming in het geestelijke leven van haar minnaar, maar dit gebruikt de schrijver toch eigenlijk alleen als excuus en de verveling van haar huwelijk is er het groote motief van.

Welnu, een boek van passie dan. Maar dan had ik een stouter durven verlangd, niet een telkens ophouden juist aan, soms misschien even over de grens van wat de abonné van een fatsoenlijk leesgezelschap slikken kan. Dan had ik zoo iets verlangd als *Een Passie* van Vosmeer de Spie. Doch daar lijkt het niet naar.

Het begin belooft. Het letterkundig reveil heeft dezen schrijver niet in sluimer gelaten. Maar hoe verder hij schrijft, hoe zwakker hij wordt. Van Nini heeft hij nog iets gemaakt; zij is althans een vrouw, wie de hartstocht beheerscht. Maar hij, de minnaar, wie is hij? Niets van zijn persoonlijkheid wordt ons geopenbaard. Hij zet met zekere onhandigheid, bij schokjes, zijn armen open om er de vrouw van zijn vriend in te ontvangen. Als zij hem verveelt, zoekt hij lamzalige voorwendsels om haar te verlaten. Is dit gebeurd, dan wordt hij dra op een meisje verliefd en wil trouwen. Waarom? Met wie? Het had ook een nieuwe liaison kunnen zijn, die hij begeerde en een heel ander meisje dan de Thérèse, die hij toevallig tegenkomt. Is deze Dupuys de artist van zuiver en hoog gevoel, „met zijn ziel, hoog domend eindeloos blauw en waaierende luchten van wolken, zonnentintelend, goud, goud, blindschitterend goud, zijn hemelzee van gedachten, denkeloos diep, blauwe eeuwigheid van schoonweten?” Of is dit extatisch beeld alleen maar uit Nini's overspannen verbeelding gesproten? Of zijn dit al maar woorden, woorden, hersenwerk van den auteur, los van zijn jammerlijken held, die hem „psychologisch” (lees: psychisch) volkomen vreemd geweest en gebleven is?

P. v. D.